

REMISSVAR

2021-11-05

dnr 5.2.1-2021-1192

Miljödepartementet

m.remissvar@regeringskansliet.se

m.naturmiljoenheten@regeringskansliet.se

Yttrande gällande betänkande "Skydd av arter –vårt gemensamma ansvar" (SOU 2021:51) M2021/01219

Sametinget i Sverige är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament med syfte att förbättra de svenska samernas möjligheter som urfolk att bevara och utveckla sin kultur. Sametingets uppgift är att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas – däribland renskötselns intressen – vid nyttjandet av mark och vatten.

Sametinget lämnar i första hand synpunkter på sådant som berör renskötselns förutsättningar.

Sametingets synpunkter

Sametinget är starkt kritisk till att utredningen inte har tagit hänsyn till urfolket samerna och utelämnat samernas sedvanerättsliga nyttjande av marker. Samerna är sedan 2011 erkända som ett folk i Sveriges grundlag och i 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen stadgas det att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Som urfolk är det samiska folket även skyddat av folkrättens bestämmelser om urfolks rättigheter. Utöver stadgandet i regeringsformen har Sverige ratificerat ett flertal internationella och europeiska konventioner, i vilken Sverige erkänner samernas folkrättsliga särställning och urfolksstatus. Att samiska perspektiv, behov och rättigheter har utelämnats i betänkandet är att anse som ett direkt minskat inflytande och ett osynliggörande av samerna som folk i Sverige.

Sametinget noterar att rennäring anges som en av de areella näringar som påverkas av artskyddet i utredningen, men ges ingen närmare beskrivning och det görs heller ingen konsekvensanalys av vad förslagen innebär. Inte heller nämns samiska näringars viktiga bidrag till att uppnå miljö kvalitetsmålen. Renbete har flera positiva effekter på biologisk mångfald och en minskning av renbete kan få långtgående negativa konsekvenser för fjällens biologiska mångfald.¹ Det finns också en grundläggande koppling mellan språk, traditionell

---

¹ *Ájddo – reflektioner kring biologisk mångfald i renarnas spår, En kunskapssammanställning om renar och renbete*, CBM:s skriftserie nr 68, 2012, Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala, Håkan Tunón

kunskap och biologisk mångfald. Förlust av biologisk mångfald och förstörelse av ekosystem innebär att relaterade språk och kunskaper försvinner.

4.11 ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder (1989)

Sametinget framhåller att det är bra att *ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder* uppmärksammas som en del av Sveriges internationella förpliktelser. Det bör i sammanhanget även uppmärksammas att Högsta domstolen i den sk. Girjasdomen (NJA 2020 s. 3) uttalade att en viss bestämmelse i konventionen ger uttryck för en allmän folkrättslig princip och således skulle tillämpas i målet. Bestämmelsen handlar om att vid tillämpningen av nationell lagstiftning ska hänsyn tas till urfolks sedvänjor och sedvanerätt (artikel 8.1). Det kan antas att det finns ytterligare bestämmelser i konventionen som också gäller i Sverige, trots att konventionen inte har ratificerats.

4.18 Agenda 2030

Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling arbetades fram med urfolk som viktig part, Major group, eftersom 80 procent av den biologiska mångfalden förvaltas av urfolk och som har värdefulla kunskaper för hållbara levnadssätt. Många av de globala hållbarhetsmålen, SDG, är därför synkroniserade med FN:s deklaration om urfolks rättigheter, UNDRIP. För att målen ska kunna nås ska folkrättsliga principer respekteras. Sametinget har därför preciserat hållbarhetsmålen i förhållande till den samiska kulturen med den starkt kulturbärande renskötseln. Sametinget ställer sig positiv till att Sverige ska kunna uppfylla SDG 15 att skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald. Utökad utrymme behöver ges till de som bär den samiska traditionella kunskapen *árbediehtu* och de kunskapsbärare som vistas i naturen och erfar förändringar över lång och kort tid. Förvaltningsmodeller och beslutsunderlag måste utgå från bästa tillgängliga kunskap och vara adaptiv till lokala och regionala förutsättningar och behov. Vi ser därför att livsmiljöunderlag inom renskötselområdet måste tas fram i samverkan med Sametinget för att få fram alla aspekter.

Sametinget ser att det finns flera övergripande målkonflikter mellan olika politiska prioriteringar och ambitioner på nationell nivå. Såväl inom den svenska lagstiftningen som inom Agenda 2030. Att Sverige ska vara världens första fossilfria välfärdsland, SDG 13 att vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser, och behålla och förstärka sin position som EU:s ledande gruvnation är svåra att förena med flera av miljökvalitetsmålen och åtaganden om skydd och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, SDG 15. Inom renskötselområdet och främst inom Norrbotten och Västerbotten etableras den nya industrialiseringen eftersom de mineraler och malm som behövs för fossilfri tillverkning av stål samt batteritillverkning finns där. Industrierna förväntas ha en hög elförbrukning. Samtidigt är renskötselområdet den del i Sverige som producerar mest el genom vattenkraften och vindkraftsindustrin. För närvarande och framåt råder elbrist i södra Sverige och el-överföringen förväntas tas från norra Sverige. Samerna och renskötseln är de som tidigt har drabbats av klimatförändringens konsekvenser genom det nyckfulla vädret, med ömsom kyla och ömsom blidväder som orsakar dåliga isar och fastfruset

marklavsbyte. Skogarna med hänglav är i det närmaste borta. Renskötseln har också blivit drabbad av den heta sommaren 2018 där värdefullt renbete har gått förlorat i skogsbränder. Urfolket samerna med sin renskötsel förvaltar och brukar sina renbetesmarker sedan vanligt utan att förbruka möjligheten till renbete. Samtidigt bidrar renens naturliga bete till att upprätthålla biodiversitet. Sametinget anser därför att arter, biotoper samt nyckelbiotoper som är betydelsefulla i den samiska kulturens sammanhang, ska skyddas även om arterna inte är hotade i andra delar av Sverige.

4.14 Konventionen om biologisk mångfald, CBD (1993)

Som fokalpunksansvarig myndighet vill Sametinget också lyfta specifikt artiklarna 8j och 10c i konventionen om biologisk mångfald, CBD (1993). CBD är den första konventionen som erkänner betydelsen av lokal och traditionell kunskap för att tillsammans med vetenskaplig kunskap ge arbetet med att genomföra konventionen en fast kunskapsgrund.

- 8j innebär att staterna åtar sig att respektera, bevara och bibehålla traditionell kunskap relevant för bevarandet och hållbar användning av biologisk mångfald.
- 10c innebär att staterna ska skydda och uppmuntra sedan vanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande av hållbart nyttjande.

Miljömålsrådet

Miljömålsrådet består idag av 18 myndigheter som är *strategiskt viktiga för att nå Sveriges miljömål*. Sametinget och Naturvårdsverket har vid upprepade gånger föreslagit till regeringen att senast till Miljömålsrådets kommande mandatperiod utse Sametinget till myndighet med ansvar i miljömålssystemet och medlem i Miljömålsrådet. Renskötselns framtid och den samiska traditionella kunskapen är avgörande för att nå miljökvalitetsmålet *Storslagen fjällmiljö* men även av betydelse för miljökvalitetsmålen *Ett rikt växt- och djurliv*, *Levande skogar*, *Myllrande våtmarker*, *Levande sjöar och vattendrag*. Mot bakgrund av att Sametinget är fokalpunksansvarig för artiklarna 8(j) och 10(c) och rennäringens viktiga bidrag till miljökvalitetsmålen borde Sametinget naturligt ha en plats både i genomförandearbetet och som myndighet med ansvar i miljömålssystemet. Sametinget anser att samiska näringar ska ges större utrymme i frågan om bevarandet av den biologisk mångfald och miljömålsuppföljningen än den ges idag.

6.6 Underlag om biologisk mångfald i Sverige

Grön infrastruktur är en förutsättning för en fungerande renskötsel. För en välmående renskötsel behöver landskapet vara sammanhållet och ekologiskt stabilt. Renen och renskötseln kan därför utgöra en indikator på ett sammanhållet landskap och bidra till Sveriges miljö- och naturvårdsarbete och bevarandet av biologisk mångfald. Ett viktigt underlag i sammanhanget som utredningen missat att beskriva är samebyarnas Renbruksplaner (RBP). Renbruksplanen beskriver samebyarnas markanvändning och används vid övergripande samhällsplanering och miljökonsekvensbeskrivningar samt på detaljnivå vid samråd och dialog med markanvändande aktörer. En Renbruksplan består av dokumentation över olika typer av markanvändning för renskötseln samt omfattar betesmarker, flyttleder, rastbeten, svåra passager, anläggningar etc.

8.2 Perspektiv på egendom och ekologiska värden

Avsnittet inleds med en betraktelse av några olika perspektiv på ägande i relation till ekologiska värden. Här saknas renskötselrätten som enligt 1 § rennäringslagen är den rätt som personer av samisk härkomst har att använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Renskötselrätten omfattas av egendomsskyddet i 2 kap. 15 § regeringsformen och är en civil rättighet som förvärvats genom lång tids brukande av markerna över tid. Staten, tillika svenska myndigheter har en skyldighet att aktivt främja det samiska folkets möjligheter att behålla, utveckla och utöva sin kultur och samfundsliv, 1 kap. 2 § 6 st, regeringsformen. Bestämmelsen avspeglar folkrättsliga principer. Renskötsel är såväl ett enskilt intresse som ett allmänt intresse och är en av förutsättningarna för bevarandet av den samiska kulturen. Renskötselns centrala ställning för den samiska kulturen är ett skäl till att rennäringen är att betrakta som ett allmänt intresse och riksintresse som skyddas av bestämmelsen i 3 kap. 5 § miljöbalken (1998:808).

11.8 Livsmiljöunderlag

Renskötsel bygger på ekologiskt hållbara principer och är därför beroende av ett sammanhållet naturlandskap. Olika områden och möjligheten att förflytta sig däremellan brukar benämnas funktionella samband. De funktionella sambanden skapar grundläggande förutsättningar att bedriva renskötsel i en sammanhållen årscykel. Trycket från olika aktörer som önskar att nyttja naturresurserna i Sápmi är större än någonsin tidigare. Ingrepp och ändrad markanvändning har idag nått historiskt omfattande nivåer, vilket också bekräftas i flera rapporter som uppger att den starkaste drivkraften bakom förlusten av biologisk mångfald är förstörda livsmiljöer på grund av förändrad markanvändning på land och i sötvatten.² Det är idag en stor brist att det saknas underlag för en samlad bild på landskapsnivå över de kumulativa effekterna. Sametinget stödjer därför förslaget om livsmiljöunderlag under förutsättning att renskötseln och den samiska markanvändningen beaktas. Sametingets arbetsområde som myndighet är brett och vi bevakar ett stort geografiskt område, ungefär halva Sveriges yta. Idag arbetar flera myndigheter parallellt med att ta fram egna underlag för sitt enskilda verksamhetsområde. Genom att inkludera förutsättningar för biologisk mångfald, samt se de kumulativa effekterna i ett större perspektiv anser Sametinget att livsmiljöunderlaget, kan vara ett bra underlag för att bedöma verksamhetens effekter, förutsatt att den samiska markanvändningen beaktas. Sametinget vill dock lyfta att tidsperspektivet också är en viktig faktor i arbetet livsmiljöunderlagen så att inte åtgärder ändå tillåts ske på bekostnad av våra kommande generationers livsmiljö. Berörd sameby har rätt till inflytande och ska ha möjlighet att påverka beslut där mark och vatten inom det samiska traditionella området berörs. Samråd/konsultation ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med samerna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i besluten.

1.14 Förordning om ändring i förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

---

² IPBES (2019). Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz, and H. T. Ngo (red.). IPBES secretariat, Bonn, Tyskland, kapitel 3.
KOM/2011/0244 slutlig. Vår livförsäkring, vårt naturkapital – en strategi för biologisk mångfald i EU fram till 2020.

För renen är mark –och hänglavsskogar mycket viktiga. Sametinget anser att skog med hänglav eller som har potential att bära hänglav ska skyddas. Som resultat av dagens skogsbruksmetoder har renbetesmarker av typen hänglavsdominerade skogar nästan helt försvunnit. Sametinget anser därför att särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 6 och 7 a §§ Bilaga 2 även specifikt bör omfatta *hänglavsbärande skogar*.

Statens åtagande att främja samernas möjligheter att bibehålla och utveckla sin kultur

Staten har det yttersta ansvaret att se till att renens naturliga betesmarker bibehålls, samt restaureras i områden. Som ett indirekt *artskydd* bör hyggesfria metoder per definition kunna gynna rennäringen om det är ett anpassat skogsbruk som tar hänsyn till renskötseln i ett landskapsperspektiv. Genom att definiera hyggesfritt skogsbruk med rätt innebörd, skapas möjligheter för att stärka förutsättningarna för utveckling av t. ex renbete i form av mark- och hänglavar, där skogsvårdslagen idag uppvisar tydliga brister. Fragmenterade betesmarker och minskade hänglavs-skogar gör att flexibiliteten för renskötseln minskat kraftigt och därmed renskötselns möjligheter till klimatanpassning. Förutom att det avsevärt försvårar för renskötselns bedrivande utgör det också ett hot mot ekosystemens resiliens, biologisk mångfald och Sveriges möjligheter att uppnå miljömålen.

I Sametingets yttrande har avdelningschef Lars-Ove Sjajn beslutat efter föredragning av samhällsplanerare Mirja Lindberget, Laila Öberg Ben Ammar och Stefan Forsmark, avdelning Rennäring, Miljö och Samhälle.